

אלימות במשפחה

מאת

סופי תורג'מן

נושא העבודה

אלימות במשפחה

תאריך: ינואר 2017

**העבודה מוגשת בחסות העמותה של
נוער שוחר משפט עברי**

הקדמה

בעבודתי זו בחרתי לעסוק דווקא בנושא "אלימות במשפחה", משום שהנושא מעניין אותי במיוחד וכיום נושא זה לצערי מאוד נפוץ בחדשות ובעולם, כך שלצערי נושא זה אקטואלי מאוד ומהווה ציר מרכזי בדיונים רבים שלי ושל הסובבים אותי.

אני נוהגת לקרוא עיתונים, לראות חדשות ולהתעניין במצב האקטואלי של המדינה ומאז בחירת הנושא ועד הגשתה הנושא דובר רבות בתקשורת וסב סביבי כל הזמן בין אם זה בין החברות שלי בבית הספר או בין אם זה שאני מעבירה בצופים בפעולות על זה או אפילו בחדשות שקרה עוד מקרה כזה התעללות פיזית כמו מקרים כמו האב שדקר את ביתו או מקרים שפחות שומעים שזה נשים אשר מכות את בעליהן ועוד.... נושא שלא דובר בתקשורת אך ראוי להזכירו הינו סוגיית ההתעללות הנפשית הנגרמת מכל הנ"ל זהו סוגיה היותר קשה לפתירה ואף מהווה המון גורמים אחרים .

מקרים אלה ואחרים מוכיחים כי המציאות חזקה מכל דמיון וכי אין גבולות לרמת האלימות ולתוצאותיה. האלימות במשפחה הינה בעיה חמורה ביותר אשר מתחילה לעיתים באלימות מילולית, במכות קללות ויכולה להסתיים גם במוות.

כולי תקווה שההתנהלות הנפשית לא תשנה ושהאלימות תפחת.

סיקרן אותי לדעת איך מתמודדת המערכת המשפטית עם עבריינים מסוג זה ואיך בית המשפט מגיב לכל הבעיות האלו ובאילו דרכים ניתן למתן עבריינות שכזאת והחלטתי לחקור את הנושא יותר לעומק.

תוכן עניינים

5	מבוא
7	פרק ראשון- איסור שימוש באלומות וכיצד זה בא לידי ביטוי בחוק ובמשפט הישראלי
12	פרק שני- פיצויים ועונשים בעקבות שימוש באלומות במשפט הישראלי
13	פרק שלישי- יחס החוק לאלומות במשפחה בעברי
18	פרק רביעי- פיצויים ועונשים בעקבות שימוש באלומות במשפט העברי
21	פרק חמישי- השוואה בין המשפט הישראלי לעברי ביחסם לחוק האלומות במשפחה
22	סיכום
23	נספחים
28	ביבליוגרפיה

מבוא

העבודה תעסוק בנושא "אלימות במשפחה".

אלימות במשפחה, מהי?

אני רואה את המשפחה כמערכת יחסים משולשת כאשר המשפחה היא מקור של אהבה ללא תנאי, חום ותמיכה שמוענק ע"י כל אחד ממרכיבי המשולש ומופנה לרכיביו האחרים.

המשפחה היא מסגרת המעניקה חסות ומאפשרת גדילה ואושר.

החוק למניעת אלימות במשפחה מגדיר מהו בן משפחה¹:

"בן משפחה" - לרבות מי שהיה בן משפחה בעבר, והוא אחד מאלה:

(1) בן זוג, הורה או בן זוג של הורה, הורה של בן זוג או בן זוג של ההורה, סב או סבתא, צאצא או צאצא של בן זוג, אח או אחות, גיס או גיסה, דוד או דודה, אחיין או אחיינית;

(2) מי שאחראי לצרכי מחייתו, בריאותו, חינוכו או שלומו של קטין או חסר ישע, המתגורר עמו, וקטין או חסר ישע המתגורר עם מי שאחראי עליו כאמור;

בנוסף, הוא כולל בהגדרת "בן זוג" גם ידוע בציבור.

אולם ישנן סיטואציות בהן המשולש לא מתפקד כמצפה ממנו.

סיטואציות אפשריות הן:

- מקרים בהם אחד מההורים או שניהם נוקטים באלימות כלשהי כלפי ילדם.

החברה מצפה מהמשפחה להגן על ילדיה

ואף מטילה על ההורים אחריות חוקית לכך.

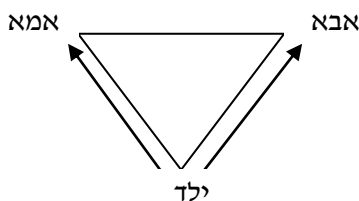
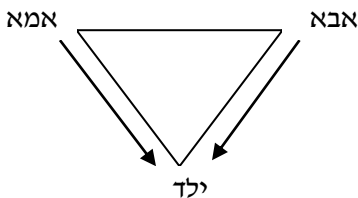
הרוב המוחלט של ההורים אכן אוהבים את

ילדיהם, דואגים להם ומגנים עליהם, אך

ישנם מקרים בהם הופכים ההורים למקור סכנה, והבית למלכודת.

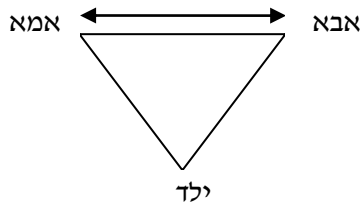
התעללות הילדים כוללת מעשה או מחדל של מבוגר כלפי ילד, הגורם או יכול

לגרום לילד נזק פיזי, רגשי ולפגוע בהתפתחותו.

¹ סעיף 1 לחוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991

- מקרים בהם ילד פוגע באחד מהוריו או בשניהם לכאורה, החוק היבש לא מבדיל בין הורה לאדם זר, אולם המוסר דורש שתיעשה הבחנה זו לאור העובדה שכל היותו של הילד היא הודות להוריו.

- מקרים בהם המשולש נפגע באופן מאוזן. כלומר, כשהגבר פוגע באשתו או אישה בבעלה.

- ניתן לציין כי קיימים מקרים שונים בהם בזווית התחתונה עצמה מתקיימת ההתרחשות. כלומר, ילד פגע באחיו.

חציי המשולש המעוות עשויים לפעול באחד או יותר משלושה סוגי התעללות מרכזיים:

* **מיניות** - כל סוג של מגע מיני הנכפה על הקורבן בניגוד לרצונו, כגון: ניצול הילד לשם סיפוק צרכים ארוטיים של המבוגר. פגיעה זו יכולה לנוע מנגיעות וליטופים עד לאקט מיני מלא. היא יכולה להיעשות בכפייה תוך הפעלת כוח או בפיתוי ותוך כדי משחק. צפייה בחומר פורנוגרפי נחשבת גם היא לפגיעה מינית.

* **פיזית** - גרימת חבלות גופניות תוך שימוש באלימות פיזית; התנהגות אשר גורמת חבלה או כאב, נשיכה, צריבת הילד באמצעות סיגריה או ברזל מלובן, חבלה באמצעות חפצים חדים או כבדים, גרימת שברים, כוויות, פצעים או דימומים – כל אלו הן דוגמאות מפסקי דין לפגיעות פיזיות.

* **הזנחה** - זו הינה תופעת ההתעללות השכיחה ביותר והיא כוללת התעלמות מצרכים פיזיים של הילד והימנעות מלספק אותו (באופן רשלני או במכוון), למשל: השארתו ללא השגחה, אי הקדשת תשומת הלב הראויה לו. הזנחה יכולה להתבטא גם במניעת מזון או אי החלפת חיתולים, חשיפה למצבים מסוכנים (חוט חשמל חשוף, היעדר מעקה במרפסת), מניעת טיפול רפואי, חוסר השגחה או הפקרות.

לסוגי התעללות אלו נלוות התעללות נפשית, שזוהי למעשה פגיעה שקשה לזהותה או לתארה, המשאירות צלקות בנפשו של ילד ואינן ניתנות לתיעוד אובייקטיבי.

פרק ראשון: איסור שימוש באלימות וכיצד זה בא לידי ביטוי בחוק

ובמשפט הישראלי

חוק העונשין² מתייחס לעבירות השונות ומגדיר את הסנקציות עליהן. הוא מטפל גם באלימות.

בשל חשיבותו של נושא האלימות במשפחה הוקדש לו חוק מיוחד - החוק למניעת אלימות במשפחה³. החוק למניעת אלימות במשפחה הוא בעצם נקודת מפנה חשובה בכל עניין האלימות במשפחה בארץ. הדבר הראשון שחוק זה תרם הוא ההכרה בתופעה ובצורך במיגורה. כמו כן, הפך החוק את הטיפול ליעיל יותר. נראה בהמשך כי הוא מחמיר את היחס למבצע העבירה עד למתן פסק הדין, מאחר ומטרת החוק הינה לאפשר הגנה לבני המשפחה החשופים לאלימות מאת בן/ת המשפחה, כשבני משפחה הינם מהמעגל הראשון והשני בלבד. לפיכך, הוא נותן סעד מידי, גם כאשר הקשר המשפחתי היה קיים בעבר והגיע לקיצו. החוק מאפשר לנפגע להגיש בקשה למתן צו הגנה⁴, כשקיים חשש סביר שהנפגע יפגע. הצו יכול להינתן גם במעמד צד אחד⁵. הצו עשוי להיות צו הרחקה, צו מניעה וכיו"ב. במידה וניתן והופר על ידי מי שניתן הצו נגדו, ניתן לעוצרו⁶.

מהי אלימות?

כפי שצינו במבוא, ישנם כמה סוגי אלימות שניתן לנקוט כלפי אחר, או - בן משפחה - כשלמקרים אלו נתייחס בעבודה זו. החוק למניעת אלימות במשפחה מהווה תוספת לחוק העונשין, להסדרה יעילה יותר מבחינה פרוצדוראלית. חוק העונשין עצמו מגדיר את עבירות האלימות השונות ואת העונש עליהן. הסעיפים הנוגעים לאלימות מפורטים בפרק יי בחוק זה⁷. סוג האלימות השכיח ביותר ושבנו נדון בעבודה זו הוא **האלימות הפיזית**. אנחנו נתמקד בתקיפה ובהתעללות.

---

² חוק העונשין, התשל"ז-1977

³ חוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991

⁴ סעיף 2 לחוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991

⁵ סעיף 4 (א) לחוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991

⁶ סעיף 7 (א) לחוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991

⁷ פרק יי בחוק העונשין, התשל"ז-1977

לרוב, כשמדובר באלימות המופעלת כלפי ילדים טענת ההגנה היא כי מדובר בחינוך. בעבר, הסתמכה הפסיקה הישראלית על הקבוע בפקודת הנזיקין, שעד לשנת 2000 נקבע בה בסעיף 24 כי אם הנתבע (התוקף/ המתעלל) הוא הורו (הוצגו שם אפשרויות נוספות המתייחסות למי שיש לו אחריות על הילד), אם ייסר את הילד במידת הנחיצות הסבירה למען ייטיב דרכו, הרי זה מותר.

בפסק דין בעניין דלאל ראסי⁸ ביהמ"ש הביע סלחנות כלפי מי שהפעיל אלימות נגד ילדים. לדבריו, לאב מקור כוח וסמכות משפטית לפגיעה בבנו לצורכי חינוך, מכוח מנהגו של עולם שתוקף דין לו. גם דר' שלמה נחמיאס התייחס במאמרו לכך שהורים אינם נחשבים למבצעי עבירה כאשר הם פועלים במסגרת חוקית, המתירה להם שימוש בענישה גופנית לצורכי חינוך⁹. אומנם גם בימינו יש הסבורים כי אלימות לצורכי חינוך תיתכן, אך בגדילת המודעות לזכויות הילד, הדעה הכללית היא כי אלימות פיזית אינה מתיישבת עם חוק יסוד כבוד האדם¹⁰ וכי ענישה גופנית כשיטת חינוך אינה משיגה את מטרותיה אלא להיפך, גורמת לו לנזקים פיזיים ונפשיים שישפיעו על אישיותו. ניתן לראות זאת בפסק הדין בעניין פלונית¹¹ (עליו עוד נפרט בהמשך), אשר הגנה שבעבר הוקנתה להורה בטלה.

דוגמאות לאלימות פיזית ניתן לראות בפסקי הדין להלן.

פסקי דין אלו דנו בנושא **אלימות בילדים**. דוגמא לתקיפה ולהתעללות ניתן למצוא בפס"ד פלונית נ' מדינת ישראל¹². בפס"ד זה המערערת הורשעה בעבירות של תקיפה והתעללות בשני ילדיה הקטינים, כי נהגה להכותם במקומות שונים בגופם תוך היעזרות בשואב אבק, למשל, השלכת נעליים לעברם וכו'. המערערת טענה שמעשיה אלו אינן בגדר תקיפה או התעללות, אלא חינוך לציות. ביהמ"ש עשה הבחנה בין תקיפה להתעללות¹³. לפיה, התעללות מתייחסת למקרים שמחמת אופיים וטבעם המצפון והרגש אינם מאפשרים להתייחס אליהם כאל מקרי תקיפה בלבד. היא מאופיינת באכזריות, הטלת

⁸ ע"פ 7/53 דלאל ראסי נ' היועמ"ש, ז(2) 790.

⁹ שלמה נחמיאס ענישה גופנית במוסדות החינוך במבחן משפטי תשמ"ז, [הפרקליט לז 234], 234.

¹⁰ חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.

¹¹ ע"פ 4596/98 פלונית נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(1) 145, בעמ' 180.

¹² ע"פ 4596/98 פלונית נ' מדינת ישראל, נד(1) 145.

¹³ ע"פ 4596/98 פלונית נ' מדינת ישראל, נד(1) 145, 168-169.

אימה או השפלה. לעיתים המעשה כשלעצמו אינו אכזרי במידה גדושה, אולם ההתמשכות, היותו רב פעמי, הופך אותו למעשה התעללות. עוד קבע ביהמ"ש, כי עבירת ההתעללות הינה עבירה התנהגותית ולא תוצאתית. כלומר, "אין התביעה נדרשת להוכיח גרימת נזק בפועל לקורבן בבואה להוכיח ביצועה של עבירת התעללות". ביהמ"ש מזכיר את פסה"ד בעניין שדה אור, בו ציינה השופטת (דאז) דורנר, כי ניתן לשער מצבים קשים של התעללות אשר אינם מותירים אחריהם סימנים ובכל זאת יחשבו כמעשים חריגים ואכזריים. התעללות גופנית יכולה להתבצע ע"י מעשה אקטיבי או לשאת אופי של מחדל (לדוגמא: הרעבה). ביהמ"ש פסק שמעשיה היו אלימים ונכנסים להגדרת התעללות. באשר לטענה כי מטרת המעשים שנקטה הייתה חינוך, התקבלה עמדת השופטת בפסה"ד שקדם לערעור, כי "על ביהמ"ש הקובע נורמות שיפוטיות וערכיות, להוקיע אלימות של הורים כלפי ילדיהם, הגם שהן עטופות במחלצות של 'פילוסופיית חינוך' ולשרש תופעות אלו אחת ולתמיד".

על פס"ד זה מסתמך פס"ד בעניין הורים אשר הואשמו בהתעללות בילדיהם הקטינים¹⁴, התעללות שלא כללה רק מקרי תקיפה פיזיים אלא ביחס המתמשך בו הוחזקו הילדים תחת אווירת איום וטרור והתעלמות מצרכיהם הבסיסיים (הילד היה מגיע לבית הספר ללא אוכל או מצויד באוכל מקולקל). ההורים נקטו כעניין של שיטה באמצעי ענישה של מכות ואיומים באווירה רווית אלימות. בכתב האישום הובאו ראיות שונות המוכיחות את הנעשה: אנשי מקצוע שונים שאבחנו תופעה זו, המורות שהבחינו בכך ואף הילדים שסיפרו את תחושותיהם. הנאשמים טענו כי הם רואים במכות כחלק משיטה חינוכית ומערכת יחסים רגילה בין הורים וילדים. הם תמכו את דבריהם במקורות מהמשפט העברי, אליהם נתייחס בפרק השלישי, השופט דחה את דבריהם הנוגעים לחינוכם באופן זה וקבע כי במעשיהם עברו על עבירה של התעללות לפי חוק העונשין ועל תקיפה בנסיבות מחמירות, שעניינה הזנחת ילדים. הוא ציטט את חוק הכשרות המשפטית¹⁵, לפיו, "חובה לדאוג לצרכי הקטין, לרבות חינוכו, לימודיו...". בנוסף, הם הואשמו ברשלנות ובפגיעה

¹⁴ ת"פ (חי') 368/02 מדינת ישראל נ' א.ג. וא.מ., נבו.

¹⁵ סעיף 15 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962.

בלימודו התקין והסדיר במוסד חינוך כנגד חוק לימוד חובה ומהווה גם עבירה בהתאם להוראות חוק לימוד חובה.

בפס"ד בעניין נטלי קורנבארג¹⁶, שתקפה את בנה בן 6, על כך שגנב ממתקים מחנות נטען כי מדובר באיבוד עשתונות רגעי, לאור מצבה הנפשי המיוחד שתקף אותה לאחר לידת ביתה שנוסף היד הקשה והשימוש באלימות פיזית שננקטה כלפיה לאורך השנים. הנאשמת הצליפה בחגורה בבנה בגבו ובידיו מספר פעמים ולאחר מכן הכריחה אותו לעמוד עם פניו לקיר במשך מספר שעות ללא תזוזה, כשהוא חבול בגופו. ביהמ"ש קבע כי הצגת האירוע כאיבוד עשתונות רגעי איננה מדויקת. כאמור, לאחר שהילד הוכה, עמד מס' שעות עם הפנים לקיר, ובכך היה לאם זמן רב כדי להתעשת. העובדה שלא חזרה בה, מעמידה בספק את הטענה בדבר תגובה אימפולסיבית ומעידה על התנהגות אכזרית שלווה ברשעות ובאטימות. למרות היותה של האם קורבן לאלימות מתמשכת בעבר והעובדה שלאור זאת סיגלה לעצמה דרכי חינוך וגבולות נוקשים, "הצורך בהוקעת המעשה ושיקולי הרתעה, אינם מאפשרים להתייחס למקרה בסלחנות עד כדי שלילת אופיו העברייני", לפיכך הורשעה בתקיפה.

דוגמאות נוספות הם בנושא האלימות במשפחה שניתן גם באופן בו **האלימות קיימת בין בני הזוג**. בפסק הדין בעניין כרמלה בוחבוט¹⁷, שרצחה את בעלה לאחר מסכת התעללות ארוכה שהופעלה מצידו במשך 24 שנות נישואיהם, מסכת שכללה פציעות, הפחדה ומעשי השפלה חמורים ביותר, נדונה הענישה. המערערת, שרצתה, לדבריה, להתאבד רצחה את בעלה מפחד, כדבריה. השופט קדמי סבר¹⁸ שלמרות הכל ההתעללות וההשפלה מצידו של הקורבן לא גורעות מן החומרה שבנטילת חייו כתגובה על התנהגותו וכי יש להתיע קורבנות התעללות על ידי הטלת עונשים הנותנים ביטוי לערך קדושת החיים, אולם בית המשפט גילה הבנה לרקע ולנסיבות וקבע כי עונשה יהיה על הריגה ולא על רצח.

דוגמא נוספת לאלימות במשפחה היא **באלימות שהופעלה על ידי ילד מול אביו**- פסק דין בעניין שוקי בסו¹⁹. בסו רצח ע"י יריית אקדח את אביו, שהיה שתוי ואלים במשך שנים

¹⁶ ע"פ (ח"י) 1205/04 מדינת ישראל נ' קורנבארג נטלי [פדאור (לא פורסם) 04 (24) 85].

¹⁷ ע"פ 6353/94 כרמלה בוחבוט נ' מדינת ישראל, פ"ד (3) 647.

¹⁸ ע"פ 6353/94 כרמלה בוחבוט נ' מדינת ישראל, פ"ד (3) 647, 653.

¹⁹ פ"ח (ת"א) 416/93, מדינת ישראל נ' שוקי בסו, פ"מ תשנ"ד (3) 281

רבות. בדומה לפסק דין בוחבוט, הוסכם כי המעשה חמור וכי אין הצדקה לנטילת חיים
אולם הרקע והנסיבות גררו ענישה על הריגה ולא על רצח.

פרק שני: פיצויים ועונשים בעקבות שימוש באלימות במשפט ישראלי

לאחר שעיינתי במקורות שונים וקראתי פסקי דין בנושא האלימות במשפחה במשפט הישראלי קיבלתי את הרושם שלרוב אין פיצויים בעקבות אלימות במשפחה. ברוב המקרים אנו רואים שהמפגע המשפחתי לא נותן פיצוי לנפגע אלא הוא נידון בבית המשפט ואז מקבל את צו ההרחקה²⁰ או את עונשו וזאת ע"פ "החוק למניעת אלימות במשפחה", שקובע שכאשר איש טוען שנפגע מבן משפחה אחר ומתלונן על אלימות שהופעלה על ידו ניתן לתת לו צו הרחקה מאותו הנפגע. ברגע שהמפגע מפר את הצו ואת סעיפיו השונים, החוק אומר שהמפגע יישלח לעונש מאסר או עונשים חלופיים שיינתנו ע"י המשטרה.

דוגמא למתן צו הרחקה, שנידון בבית המשפט לענייני משפחה²¹ בו בת הזוג סובלת זמן רב מהתייחסות משפילה, התעללות נפשית והצקות שונות בביתה מצד בעלה והחליטה להגיש בקשה לצו מניעה האוסר על הבעל להיכנס לדירה בשל כך. השופטת קיבלה את בקשתה וצו ההגנה הוצא לפועל, לפיו נאסר על הבעל להימצא בתחום 500 מ' מהבית ולהטריד את המבקשת במשך 3 חודשים.

דוגמא לפסק דין בו נקבע העונש בהתאם לחומרת המעשה ועל ידי חקירת כל מקרה לגופו ניתן לראות בפסק דין בעניין כרמלה בוחבוט²² שרצחה את בעלה ולמרות שהיו שסברו (כפי שפרטנו קודם) שלמרות כל ההתעללות מצד בעלה אין לה את הזכות לרצוח ולקחת את החוק לידיה, ביהמ"ש גילה הבנה לאותן נסיבות ולרקע שגרם לה לעשיית המעשה וקבע כי עונשה יופחת.

כמו כן, קיימים הרבה מקרים שגזר הדין נקבע לפי חומרת המעשה בהתאם לרקע ולנסיבות כל מקרה לגופו.

אך אין זה חד משמעי שאין פיצויים במשפט הישראלי ישנם גם כמה פסקי דין שנהגו כך, אך הינם מעטים.

²⁰ סעיף 2 לחוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991

21 תמש 003234/99 אאאא נ' אאאא

²² ע"פ 6353/94 כרמלה בוחבוט נ' מדינת ישראל, פ"ד (3) 647

פרק שלישי: יחס החוק לאלימות במשפחה במשפט העברי

היחס בתנ"ך לאלימות:

התנ"ך ומפרשיו אוסרים את כל סוגי האלימות. כך למשל כותב הרמב"ם²³:
"מחובל ומזיק הוא כל אדם כשר מישראל בין גדול וקטן ובין אישה לבין גבר הרי זה עובד בלא תעשה שנאמר לא יוסיף להכותו, אם הזהירה תורה מלהוסיף על הכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק."
לדבריו, אין הבדל אם המכה או המוכה הינו גדול או קטן ואין זה משנה מה מינו. האיסור לא מדבר רק על אלימות פיזית, אלא גם על אלימות מילולית, שנאמר²⁴: "ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלוקים".
כמוכן, במצב הדורש הגנה עצמית ניתן להגיב באלימות ובלבד שתהיה סבירה²⁵. ניתן להפעיל אלימות סבירה לא רק כשמדובר בהגנה עצמית, אלא גם כשמדובר בהגנה על הקרוב בסיטואציה בה הוא מותקף²⁶.

אם כן, על אלימות באופן כללי אין חולקים כי היא אסורה. אולם על אלימות חינוכית קיימת מחלוקת במקורות ההלכתיים, הבוחנים אם ענישה גופנית ככלי חינוכי- מותרת. חלק מהמחלוקת סב סביב הפסוק: "חושך שבטו, שונא בנו ואהבו שיחרו ומוסר"²⁷ לפסוק הזה פירושים רבים, בעבודה נציג שניים מהם.

1. ע"פ הפשט²⁸ שבט הוא מקל, המקל שמכים בו הוא **סמל לעונש**. הנמנע מלייסר את בנו ומלהענישו גורם לו רעה, כאילו היה שונאו, כלומר, מי שלא מחנך את בנו כאילו שונא אותו. המקל הינו כסמל לגבול מסוים שצריך להציב לילד. ע"פ התנ"ך זוהי מצווה להציב לילד גבולות ולהעמיד במקום את הבן. וכן כותב ה"כתב סופר" (הרב

²³ הרמב"ם, הל' חובל ומזיק ה, א.

²⁴ ויקרא כה', 17

²⁵ בבא קמא, כז ע"ב

²⁶ פרשנות של הרא"ש, בבא קמא, כז ע"ב

²⁷ משלי, י"ג, 24.

²⁸ תרגום הפסוק

אברהם שמואל בנימין סופר), בביאור הפס' 29 - אם האב חוסך את שבט המוסר מעצמו, ואינו עושה מאומה למען חינוכו העצמי, הריהו שונא למעשה את בנו, שהרי בכך הוא מנחיל לבן חינוך שלילי. אין לך חינוך טוב יותר לילד, מאשר ראיית אביו מחנך את עצמו בקביעות וצועד בדרכי שלמות המידות. ואין לך חינוך שלילי יותר מזה שנובע מאב שהתנהגותו נוגדת את הנשמע מפיו.

לדברי הרב וולבה, "רוח חכמינו ז"ל אינה נוחה מהחינוך האוטוריטארי ואין להכות ילדים". הוא מפרש את הפס' "חושך שבטו" תוך ציטוט של פסוק אחר: "ואקח לי שני מקלות: לאחד קראתי נועם ולאחר קראתי חובלים"³⁰. לדבריו, יש שתי מקלות: מקל הנועם ומקל המוסר ויש לעשות שימוש בשניהם. לדבריו אם המכה היא בבחינת "עזרה ראשונה" יש לנקוט בה. למשל, במצב חריג של לחץ אך מדגיש מייד שאין להפוך זאת לשיטה.

כך פוסק גם הרב אלישיב תוך שהוא מסתייע בנאמר בתלמוד³¹ "שמאל דוחה וימין מקרבת" ואומר כי: "ימין מקרבת, ימין מקרבת, ימין מקרבת", ואומנם יש גם "שמאל דוחה" אך שימוש בה יעשה לעיתים נדירות ומיד אח"כ להמשיך ב"ימין מקרבת".

למרות האמור לעיל, הפשט לא מתכוון לאלימות לשם פגיעה אלא לאלימות קטנה וחינוכית. וכך כותב בספרו הרמח"ל (הרב משה חיים לוצאטו)³²: "המוסר עצמו, אפילו בזמן שהוא נעשה, לא יעשה באכזריות חימה, אלא במיתוק גדול, מפני האהבה המסותרת שאינה מנחת לכעס למשול ולהתאכזר".

2. יש הסוברים כי בשום אופן אין בפסוק זה לגיטימציה לאלימות. הם מפרשים את "חושך שבטו שונא בנו" באופן הבא: השבט הוא שרביט, שרביט המלך. שרביט המלך מסמל שליטה, כלומר מי שמונע שלטון מבנו כאילו שונא אותו.

²⁹ הי"כתב סופר" על התורה.

³⁰ זכריה יא' 7.

³¹ מסכת סוטה מ"ז, ע"א.

³² "דעת תבונות", רבי משה חיים לוצאטו

הפירושים התומכים באלימות חינוכית הוזכרו בטענות ההגנה של נאשמים במשפט הישראלי. בפרק הראשון, בו הזכרנו פסקי דין בעניין התעללות הורים בילדים, צידוק מעשיהם ושל רבים אחרים הסתמך על פרשנים שונים.

כך למשל, ניתן לראות בפסק הדין שהוזכר בעניין ההורים שהואשמו בילדיהם הקטנים³³, והחזיקו אותם תחת אווירת איום וטרור, תוך התעלמות מצרכיהם הבסיסיים וענישה ע"י מכות ואיומים. אותם הורים היו אנשים דתיים שטענו כי אכן הכו את ילדיהם כחלק מתפיסת עולמם הדתית. הנאשמים לא הכחישו כי הכו את ילדיהם אלא שרואים במכות חלק משיטה חינוכית ומערכת יחסים תקינה בין הורים וילדים ולא רואים זאת כפסול וממעייטים מחשיבות הנושא ומעוצמת האלימות. הסגור לעניין זה טוען כי יש להתחשב ברקע של הנאשמים ולהפנות את בית המשפט למקורות בהלכה בטענה כי המשפט העברי הוא חלק ממקורות המשפט בישראל³⁴ והראה במקורות המשפט העברי שענישה גופנית כאמצעי חינוך הייתה קיימת כבר בימי קדם "חושך שבטו שונא בנו"³⁵. גם בתקופת המשנה והתלמוד יש עובדות שהכאת ילדים לשם חינוכם הייתה מציאות, אך בתקופת הגאונים ניכרת הסתייגות וניתן ביטוי לגישה זו המעדיפה את הגערה על פני ההכאה, ככתוב: "תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה"³⁶ מכאן שענישה גופנית לא תמיד תוביל לתוצאות של חינוך טוב יותר.

אם כן, נראה כי במקורות ההלכתיים ובמשפט העברי קיימות מחלוקות בנוגע לשימוש בענישה גופנית ככלי חינוכי וניתן לפרש את הביטויים "שבט" ו"ייסורים" לאו דווקא כהיתר לענישה גופנית אלא כהפניה לשימוש בשבט המוסר כלומר קביעת גבולות של מותר ואסור.

לכן, גם אם נפנה למקורות לא נגיע למסקנה חד משמעית שענישה באמצעות מכות היא הראויה והמקובלת. והפוסקים בני זמנינו דחו את טענותיהם, כמו שראינו שפסקו הרב וולבה והרב אלישיב (כמובן יש עוד).

³³ ת"פ (חי) 368/02 מדינת ישראל נ' א.ג. וא.מ., נבו.

³⁴ חוק יסודות המשפט, התש"ס-1980.

³⁵ משלי י"ג, 24.

³⁶ משלי י"ז, 10.

ניתן לראות שבמקרים נוספים ניתן להסתמך על המקורות, כדוגמת פסק דין שדובר בעניין שוקי בסו³⁷ שרצח את אביו שנהג באלימות כלפי בני המשפחה ובעיקר כלפי אשתו, אם הנאשם. הוזכר הכתוב ברמב"ם שעוון חמור ביותר הוא שפיכות דמים, עבירות שבין אדם לחברו וכל מי שעשה עוון זה אין יצילוהו הדין³⁸, אך לאור הרקע והמקרה החרגי של הנאשם הקלו על עונשו.

אלימות בין בני זוג ע"פ החכמים

בעל שחבל באשתו

חכמים, והרמב"ם בתוכם, ציוו שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו ואם יש לו ממון, מרבה בטובתה כפי הממון³⁹.

מפרשים אשר פירשו את אמרתו של הרמב"ם בנוגע לכבוד האישה הסבירו זאת כך- "בלבוש ילבש קרוע אז מה יגידו לו?, לבשת קרוע, אבל אם אשתך אשר תלך ברחוב עם שמלה קרועה או מלוכלכת אז יבזו אותה", והחובה למנוע את הביזיון מוטלת על הבעל. עוד פירשו, בנוגע לכבוד האישה היא שההלכה מחייבת את הגבר לדאוג לאשתו ולאהוב אותה יותר מגופו. על הבעל לקבל על עצמו להתייחס לאשתו כפי שהיה רוצה שיתייחסו אליו: לדאוג לאושרה; לספק את צרכיה הגשמיים והרוחניים; לא למנוע ממנה דבר שלא היה מונע מעצמו; ולנהוג בה בכבוד הראוי. למעשה, חז"ל תמצתו דברים אלו באמרה אחת, אמרה המהווה תכתיב לבעל בנוגע לחובותיו כלפי אשתו: "אוהבה כגופו, ומכבדה יותר מגופו" - כלומר, על הבעל לספק את צרכיה של אשתו כשם שהוא מספק את אלו שלו, ועם זאת עליו לדאוג לכבודה יותר מאשר לכבוד עצמו.

הרמ"א טען: "שאין דרך בני ישראל להכות את נשותיהן"⁴⁰ כלומר, הרמ"א בעצם טוען שבעל אשר מכה את אשתו לא שייך לישראל.

³⁷ פ"ח (ת"א) 416/93, מדינת ישראל נ' שוקי בסו, פ"מ תשנ"ד (3) 281

³⁸ רמב"ם, הלכות רוצח ושמירת הנפש, ד', ט"א.

³⁹ הלכות אישות פרק טו, הלכה יז- כ

⁴⁰ שולחן ערוך אבן העזר קנד ג' הגה.

הרב מרדכי אליהו מציין במאמרו⁴¹ שאם העם יקפיד על לימוד משנה, גמרא וכיו"ב ויראה בהלכות הרמב"ם, למשל, מה הקנס על אלימות כלפי האישה, ברור שהאלימות תפחת בצורה משמעותית, משום שהבעלים יפחדו להכות את נשותיהם. כלומר, כל האלימות, בעיקר כלפי נשים וילדים, הינה תוצאה לזה שאין תורה ואם הייתה תורה, הייתה דרך ארץ ומוסר ואנשים היו יודעים שדברים אלה אסורים בתכלית.

אישה שחבלה בבעלה

ישנן נשים שחובלות בבעליהן, אולם לא מדובר במקרים נפוצים במיוחד, לפיכך לא מצאתי הרחבה מעבר לעניין של חבלה ברע, אלא בעיקר התייחסות לעונש שיושת על נשים כאלו. נראה זאת בפרק הבא.

ילד המכה את הוריו

הדיבר החמישי בעשרת הדיברות מצווה על כיבוד אב ואם, שנאמר: "כבד את אביך ואת אמך"⁴² ונחשב למצוות יסוד ביהדות, מצווה האומרת לנהוג בכבוד להורים.

פרק רביעי: פיצויים ועונשים בעקבות שימוש באלימות במשפט העברי

[המשפט העברי](#) מכיר בפיצויים עונשיים, אך נמנע מפסיקה רחבה שלהם.

---

⁴¹ מרדכי אליהו, אלימות במשפחה ומשמעותה הכספית, שערי צדק (קובץ מאמרים בדיני ממונות) 39, 40.

⁴² שמות כ 11.

גישת [ההלכה](#) לפיצויים, על פי [הרמב"ם](#), דוגלת בכלל "מי שהזיק ממונו יינזק באותו סכום ממש" - כלומר, תשלום פיצויים בגובה הנזק. דיני הנזיקין העבריים, על פי פרופ' [שלום אלבק](#), מטרתם חיובו של המזיק להשלים לניזוק את הנזק ולא להוות עונש למזיק. עם זאת, במקרים חריגים, בעלי חומרה יתרה או בעלי השלכות ציבוריות וחברתיות, מאפשר המשפט העברי הטלת פיצויים עונשיים או מוגברים.

שיקולי המדיניות בהטלת פיצויים עונשיים במשפט העברי רחבים מאוד, והם קשורים לשיקולים בקביעת עונשים בכלל במשפט העברי. הרמב"ם מציין מספר שיקולים לקביעת חומרת העונש/הפיצוי - חומרת הפשע, תדירות האירוע, חומרת ההתפתות לדבר, הקלות לבצע את המעשה.

לדברי ד"ר יובל סיני, לחומרת המעשים יש מקום מרכזי בקביעת שיעור הפיצויים, כמו גם להרתעה יעילה. על מנת להעניש במשפט העברי בדרך כלל די בכוונה להזיק ואין צורך דווקא בזדון, על אף שהוא עשוי להשפיע על חומרת המעשה.

חלוקת תשלומי הנזק:

כאשר אדם זר פוגע באישה של מישהו אז הפיצויים יינתנו בצורה הבאה – אם פגע בה בסתר, כלומר במקום שהאישה לובשת בגדים ולא רואים את הפגיעה, האישה תקבל שני שליש מהפיצויים והבעל יקבל שליש ואם פגע בה במקום גלוי, בעל האישה יקבל שני שליש מהפיצויים והאישה שליש.⁴³

תשלומי רפואה:

הרמב"ם אומר שהנזק וחלוקת הפיצויים היא לפי מקום הפגיעה, אם גלוי או לא, אך בענייני ריפוי הכסף מגיע לבעל האישה ותפקידו לרפא את אשתו. הרא"ש⁴⁴ חולק עליו ואומר שהמפגע נותן את כספי הפיצויים לרופא של האישה ואומר לו שירפא אותה. מרן הבית יוסף⁴⁵ מתייחס למחלוקת ביניהם ובהתייחסותו הוא מצדיק את

⁴³ הרמב"ם, הלכות חובל ומזיק, פרק ד' הלכה טו. וגם לפי דעת רבי יהודה בן בתירא.

⁴⁴ כתובות רפ"ו.

⁴⁵ טור אבן העזר סימן פ"ג ד"ה.

שניהם ולבסוף טוען שזה לא משנה לאן מועברים הכספים כל עוד האישה מקבלת את רפואתה שהיא זכותה וזה העיקר.

בעל שחבל באשתו:

הרמב"ם⁴⁶ טוען שאדם שחבל באשתו חייב לשלם לה מיד את הנזק, הבושת והצער שלה, אין לבעל שום זכות בכסף ואין לו "פירות" כמו שראינו שהוא מקבל כאשר אדם זר מכה את אשתו.

הראב"ד חולק על הרמב"ם וטוען שאין זה יכול להיות שכשאשר אדם זר מכה את האישה הבעל מקבל חלק וכאשר הוא עצמו מכה את אשתו הוא צריך לשלם הכול. הראב"ד טוען שאולי רמב"ם טעה והתכוון לקנוס אותנו שלא ייהנה מה"פירות" בסכום המתקבל וזאת כדי שילמד ולא יעשה זאת שוב, אך את חלקו יקבל. הרא"ש ערך השוואה בין שני החכמים הנ"ל והרא"ש הסכים לדברי הראב"ד ושאר הגאונים אשר חלקו על הרמב"ם בנוגע לכך וטענו שהבעל צריך לקבל חלק.

במקרה שאישה חבלה בבעלה:

במשנה נאמר- שכאשר מדובר בעבד ובאישה, חייבים לשלם להם מיד רפואה, אך כאשר הם פוגעים הם ישלמו רק כאשר יהיה להם את הכסף הדרוש. הרמב"ם⁴⁷ אומר בעניין זה שכאשר אישה מכה גבר, הגבר מתבייש להודות שהוכה על ידה, אך כאשר זה קורה להיפך והגבר רק מרים את ידו (גם אם לא עושה לה דבר) מיד ממחרת האישה להפכו לרשע ולאלים גם אם לא הכה אותה כלל, לכן טוען הרמב"ם שצריכים לקנוס גם אישה שחבלה בבעלה, כמו שקונסים את הגבר.

---

⁴⁶ הלכות חובל ומזיק, פרק ד' הלכה טז

⁴⁷ פרק ד חובל ומזיק הלכה יח

אלימות של הורים כלפי ילדים:

קבלת תשלום מההורים תלויה בגיל הילד ואם הוא אוכל משולחנו של הורו המכה, כלומר, אם הוא עדיין גר איתו ומאכיל אותו מפרנסתו לא ניתן פיצוי כספי לילד. אך אם אינו אוכל משולחנו חייב בתשלום⁴⁸.

במקרה של אלימות כזו ישנם מספר מקרים ודנים כל מקרה לגופו.

אלימות של ילד כלפי הוריו:

כמו שנאמר בחמשת הדיברות, בדיבר החמישי: במידה ותכבד את אביך ואת אמך תזכה לאריכות ימים⁴⁹.

ניתן ללמוד גם עפ"י הפסוק "מכה אביו ואמו מות יומת"⁵⁰ כלומר, פגיעה פיזית בהורים אשר הולידוהו, הרי היא כפגיעה בעצמו. לולא הם - הוא לא היה קיים, ואם אכן רוצה הוא שלא יתקיימו, בהכותו אותם, גם לו אין קיום, לכן עונשו יהיה מוות. בחוק המקראי בן שמקלל את הוריו⁵¹ או מכה אותם⁵² עובר על מצווה בסיסית זו, של כיבוד אב ואם.

---

⁴⁸ רמב"ם הלכות חובל ומזיק פי"ד הלכה יט; שולחן ערוך, הלכות חובל ומזיק סימן תכ"ד.

⁴⁹ שמות פרק כ' 11.

⁵⁰ שמות, כ"א, 15.

⁵¹ ויקרא כ', 9.

⁵² שמות כ"א, 15.

פרק חמישי: השוואה בין המשפט העברי והישראלי ביחסם לאלימות במשפחה

* במשפט הישראלי הכללים קבועים בחקיקה (הרלוונטיים הם החוק למניעת אלימות במשפחה וחוק העונשין) ובפסיקה. גם במשפט העברי הכללים לפיהם נוהגים הם הכללים הקבועים בחקיקה שזה התנ"ך וגם בפסיקה מאוחרת יותר (התלמוד ועוד)

* אנו רואים שבשתי שיטות המשפט ישנו גינוי חריף לשימוש באלימות ואיסור מוחלט של שימוש זה.

* במקרה מסוים בו אדם מוצא עצמו מוכה ע"י בן משפחה במשפט הישראלי ישנו היתר להגנה עצמית, שצריכה להיות סבירה יחסית לסיכון בו אותו אדם נמצא ובמשפט העברי גם כאשר אדם נמצא בסכנה מפני בן משפחה יוכל להחזיר למפגע באלימות ולהגן על עצמו, יש אפילו תוספת שאומרת שגם אם אדם הרואה אחד מקרוביו נתקף הוא יוכל להגן עליו ויש לו היתר לזה.

* במשפט העברי אנו רואים שהחוק לרוב נוקט בדרכי פיצויים ולעיתים רחוקות נוקט בעונשים. לעומת זאת, במשפט הישראלי ניתן לראות שכמעט ולא משתמשים בהליך של פיצויים, אלא ע"י ענישה מצד החוק, בד"כ במאסר. עוד קודם (כמובן גם לאחר מכן) במתן פסק הדין קיימת האפשרות למתן צו הרחקה.

* באשר לאלימות המופעלת כלפי ילדים ניתן לראות כי קיימת מחלוקת האם מותרת לצורכי חינוך, הדעה הרווחת היא כי אין לנקוט באלימות וכי אם נעשה בה שימוש בכל זאת הרי שתהיה קלה באופן שתוצדק במישור המוסרי וניתן לראות כי המשפט הישראלי מבסס חלק ניכר מפסקי הדין שלו על המשפט העברי בנושא זה. בעבר היו פסקי דין שתמכו דעתם על הדעה במשפט העברי כי אלימות מותרת, אולם כיום כמעט ולא ניתן למצוא זאת, הפסיקה ברובה מסתמכת על הדעה במשפט העברי כי אלימות אסורה.

* ניתן לראות כי בשתי שיטות המשפט ההתייחסות לאישה המכה את בן זוגה זהה להתייחסות בכלל, אולם במשפט הישראלי עת מדובר באלימות המבוצעת על ידי אישה מוכה לעיתים עשויים להקל מעט מעונשה.

* בנוגע לאלימות של ילדים כלפי הורים המשפט הישראלי מתייחס אליו כאל אלימות רגילה במשפחה, ועוד שהמשפט העברי מתייחס אליו בחומרה רבה, ללא פשרות.

סיכום

בעבודתי זו למדתי המון אודות היחס כלפי האלימות במשפחה מצד המשפט העברי והישראלי.

התעניינתי מאוד בכל הנוגע למשפט הישראלי מפני שזוהי המדינה בה אני חיה ואני שמחה לגלות שקיימת חשיבות כה רבה לתופעת האלימות במשפחה, ואף הוקדש לה חוק מיוחד – "החוק למניעת אלימות במשפחה" שמטרתו להגן על אותם אנשים הנפגעים מאלימות שמופעלת על ידי בן משפחה, שהרי המשפחה היא הדבר החשוב בה אתה מרגיש הכי בטוח שיש ויש להבטיח את התנהגותה התקינה.

אני מאמינה שלאחר עשיית עבודתי, במידה ואתקל במקרי אלימות במשפחה שיועברו באמצעי תקשורת שונים אדע יותר כיצד המדינה תנהג בהם ומה ההליכים המשפטיים אשר יופעלו כנגד הפוגעים.

יתרה מכך, התעניינתי מאוד גם בחוק העברי, סיקרן אותי לדעת מה החכמים של אותה תקופות וכן החכמים בדורות האחרונים, כולל הדור שלנו סברו ואיך פתרו קשיים מסוימים ובמה הם שונים ממה שקורה בתקופתנו.

במהלך עבודתי זו הבנתי עד כמה נושא זה הוא חשוב ומרכזי במדינתנו. כמויות החומר שניתן למצוא בנושא הן עצומות וכמויות המקרים שהתרחשו ושעליהם מדיינים במדינה בזמן האחרון הם רבים.

לסיכום, למדתי רבות על האלימות במשפחה, הן במהלך הכנת העבודה, הן במהלך איסוף החומרים והן במהלך לימודם וכתיבתה.

נספחים

האב שדקר את בתו במספריים חשוד בניסיון רצח; מעצרו הוארך בשבוע

הגבר, בן 39, דקר אתמול את בתו בת העשר כמה פעמים באמצעות מספריים ופצע אותה באורח בינוני עד קשה. מצבה של הילדה התייצב הבוקר, והיא מאושפזת בבית החולים שערי צדק. הוא חשוד בניסיון רצח. דיווח באולפן וואלה NEWS!

האב מירושלים שדקר אתמול את בתו בירושלים ופצע אותה באורח בינוני-קשה חשוד ברצח - כך עולה מבקשת המשטרה היום (שני) בדיון בהארכת מעצרו בבית משפט השלום בעיר. מעצרו של החשוד, בן 39, הוארך בשבעה ימים, והוא מודה בחשדות המיוחסים לו.

בית החולים שערי צדק בבירה מסר הבוקר כי מצבה של הילדה התייצב. היא מונשמת ומורדמת ביחידה לטיפול נמרץ לאחר שעברה ניתוח.

חוקרי המשטרה גבו בזירה עדויות מאמה של הפצועה ומבני המשפחה, ובהם אחותה בת השש. לדברי האם, האב החשוד נמצא "בהזיות שהוא רואה את אלוהים" כבר כמה ימים, ומצבו הנפשי מעורער. בימים האחרונים הוא גם נלקח לבדיקה נפשית.

האב החשוד בבית משפט השלום בירושלים (צילום: נועם מושקוביץ)

האם הבהירה כי למרות האירוע, לדקירה לא קדמו אירועי [אלימות](#) או מריבות, וכי "הוא דקר בלי התראה". לדברי כמה מהשכנים, האב החשוד נהג להכות את רעייתו ואת ילדיהם.

חברו של החשוד סיפר: "אנחנו בהלם. הוא אחלה בן אדם ומגדל את הילדים שלהם, מטפל בהם. הוא עובד, מתפקד, מטפל בילדים שלו, עושה להם, קונה להם, הכל. כולם בהלם". לדבריו, "לפי מה שהבנתי, יש לו רקע פסיכיאטרי, הוא התמוטט פעם, ומספרים גם שאתמול הוא לא הרגיש לא טוב."

עו"ד ראשד זועבי, מנהל מחלקת המעצרים בסניגוריה הציבורית במחוז [ירושלים](#), מסר: "מדובר באב שעד לאירוע הטרגי טיפל במסירות בילדיו. לפני מספר ימים חלה הידרדרות במצבו הנפשי ובעקבות כך הוא פנה לגורמי טיפול. הנתונים שקדמו לאירוע, במהלכו ולאחריו, מצביעים על כך שמדובר באדם הלוקה בנפשו. בית המשפט קיבל את בקשתנו ושלח את האב להסתכלות ואף אפשר לפסיכיאטר מטעם הסניגוריה לבדוק אותו בהקדם האפשרי."

אשתי עשתה ממני סמרטוט": גברים שספגו התעללות נתקלים באטימות ולעג

קל יותר לחברה לעכל אלימות נגד נשים ולהילחם בה, אך כשהצד הגברי הוא זה שנפגע, לרוב יושמעו ביקורות שיפוטיות ומעמדו של הגבר יתערער. שלושה גברים חושפים את התעללות הנפשית והפיזית שעברו מצד נשותיהם, את ההשפלות מול הקולגות בעבודה ובני המשפחה ואת אטימות המערכת

"אני רוצה לספר לכם סיפור על אדם שעולמו הפנימי הוזנח בצורה איומה על ידי בת זוגו ועל ידי החברה, עד לנקודה בה הוא שקל ליטול את חייו. כאשר אתם חושבים על הסיפור שלו, אני רוצה שתחשבו על הגברים בחיים. האיש הזה התחיל את חייו בבית היפר-מאצ'ואיסטי. גברים לא בכו או הראו רגשות, כי לעשות את זה היה להדגים לשאר העולם, שמאיימים עליך, שאתה חלש. עצת אביו ואחיו שירתה אותו היטב: התעלם מהאופן בו אתה מרגיש, גם אם זה כואב. ואז הוא התחתן. כשהוא התחתן, הוא שם לב שאשתו עסוקה במראהו הפיזי. מדי פעם היא הייתה מעירה על כך שהוא לא מושך אותה, ואומרת שגברים אחרים שהכירה בחייה מושכים יותר. אבל בגלל שלימדו אותו להתעלם מאיך שהוא מרגיש - הוא פשוט המשיך. במהלך נישואיו, רגשות כמו חוסר התאמה וחוסר ערך החלו להשפיע עליו עמוקות, והוא החל לחוות התקפי דיכאון קשים. יום אחד, אשתו הכריזה על התנזרות עד שהוא יהפוך את עצמו ל"מושך יותר עבורה". ואז, בפעם הראשונה, הוא התחיל לחפש באינטרנט מידע על אודות רגשותיו. אז הוא הבין שלבעיה שלו יש שם. קוראים לה התעללות רגשית."

את המילים האלו אמר ד"ר תימוטי גולדן בהרצאה שנשא במיזם TEDx.

בתום ההרצאה, חשף: "האדם הזה – הוא אני."

כל צופה ישים לב מיד שגולדן הוא גבר גדול-ממדים, עם קול עבה וחזק, מהסוג שיכול לסחוף המונים. אך בביתו הוא היה אדם אומלל עם בעיה. לבעיה הזו יש שם - התעללות נפשית - אך קשה לתחום אותה או לאפיין את גבולותיה. הקושי גובר כשהצד הגברי הוא זה שנפגע, כי כל דיון חברתי בנושא מעלה מיד סטיגמות על גבריות.

זה גם מה שקרה לגלעד (שמות כל המרואיינים שמורים במערכת), עובד הייטק, שמבחינה פיזית קשה להאמין שהוא נמצא בעמדת נחיתות מול אשתו. "מצב כזה הוא בלתי אפשרי. הרי אני גבוה ורחב ממנה, וגם מבוגר ממנה בכמה שנים טובות". זה גם קרה לדוד, מנהל בכיר בתחומי, שלדבריו הוא מוביל במקום עבודתו: "אנשים מחכים להוראות ולעצות שלי". וכך גם לגיא, שקולו החזק והעבה יכול להטעות, אך אחרי שיחה ארוכה הוא מודה: "בבית הייתי סוג של שפן."

כיום, אין הגדרה אחידה ומוסכמת בין המומחים בנוגע להתעללות נפשית או גבולותיה, אך ישנה הסכמה כללית שהתעללות נפשית מאופיינת בעיקר בחוסר איזון במערכת הזוגית, מצב בו צד אחד משיג שליטה פסיכולוגית על הצד השני, כזו שמחבלת בכבודו ובתחושת הערך העצמי שלו. אחד הביטויים של ההתעללות הוא אלימות מילולית. קללות והעלבות אישיות על בסיס חולשותיו של הנפגע, השפלות וכינויי גנאי מול אחרים הנעשים באופן שחוזר על עצמו. שליטה רחבה על אורח חיו, לבושו, הקשר עם משפחתו, סדר יומו והוצאותיו הכספיות של האחר עד כדי צמצום חיו ושליטה בהם.

התעללות נפשית אינה התפרצות זעם מקרית או מערכת יחסים רצופת מריבות. זוהי התנהגות שיטתית בעלת דפוסים ספציפיים כשלרוב, להתעללות פיזית קודמת ומתווספת גם התעללות הנפשית. אך ישנם מצבים בהם התעללות נפשית אינה מלווה באלימות פיזית, וגם תופעה זו הרסנית לא פחות על פי רוב החוקרים. יחד עם זאת, המודעות לתופעה נמוכה יותר, מבחינת החברה ומבחינת החוק. והבעיה מחמירה כשמדובר בהתעללות נפשית של נשים כלפי בני הזוג שלהן. כך למשל, חיפוש קצר של המילים "התעללות נפשית" בגוגל יניב שלל תוצאות בלשון נקבה עם ניסוחים כגון: "כך תצאי מקשר עם מתעלל נפשי."

העובדה שאין הגדרה אחת לתופעה מקשה על החוקרים להבחין בין מערכת יחסים "גרועה" ל"מערכת יחסים מתעללת" ולכן מחקרים מעטים בלבד מתייחסים לאלימות נפשית כלפי גברים. בנוסף, רבים מהמתעללים והקורבנות אינם מודעים למצבם או אינם מדווחים עליו, ולכן קשה לומר עד כמה התופעה נפוצה. 'הסקר הלאומי לאלימות אינטימית ומינית' של בלאק משנת 2011 מצא כי 50% מהאמריקאים חוו אלימות נפשית רבת שנים. מחקר נוסף של החוקרים קרני וברנר משנת 2012 מגלה כי 40% מהנשים ו-32% מהגברים טוענים שמערכת היחסים שלהם התאפיינה בתוקפנות מילולית מצד בן הזוג.

פרופ' מורי שטראוס, מחלוצי מחקר האלימות במשפחה ומהראשונים ששפכו אור על תופעת ההתעללות הנפשית בגברים, מצא במחקריו כי בקרב נשים מתעללות, נפוצה יותר הנטייה לנקוט

בהתעללות נפשית, הכוללת איומים לפגיעה פיזית וזריקת חפצים. מחקריו, שהתפרסמו בשנות ה-90, זכו לביקורת רבה מהקהילה המדעית. הוא הוקע על ידי ארגוני נשים וגם קיבל איומים אישיים.

"החברה מתייחסת בצורה קשה לגברים שטוענים שהם קורבן להתעללות", אומרת עו"ד מאיה אלון-הרצברג, מומחית לדיני משפחה. "כשגבר מגיש תלונה במשטרה על אלימות, נותנים לו למלא טפסים בלשון נקבה מאחר ואין טפסים המיועדים לגברים. קורה שגבר מתלונן על אלימות בתחנה, ואפילו בוכה ורועד מול השוטרים, והם צוחקים עליו. גם דרכה של אישה שעברה התעללות רצופה מכשולים, אבל אישה לפחות מקבלת אמון בסיסי ראשוני מהמערכת."

רשימה ביבליוגרפית

משפט ישראלי

חקיקה

חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופוסות, תשכ"ב-1962.

פקודת הנזיקין (נוסח חדש), תשכ"ח-1968.

חוק העונשין, התשל"ז-1977.

חוק יסודות המשפט, התש"ם-1980.

החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991

חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.

פסיקה

ע"פ 7/53 דלאל ראסי נ' היועמ"ש

פ"ח (ת"א) 416/93, מדינת ישראל נ' שוקי בסו

ע"פ 6353/94 כרמלה בוחבוט נ' מדינת ישראל

ע"פ 4596/98 פלונית נ' מדינת ישראל

ת"פ (חי') 368/02 מדינת ישראל נ' א.ג. וא.מ., נבו

ע"פ (חי') 1205/04 מדינת ישראל נ' קורנבארג נטלי

ספרים

ליונשטם שמואל אפרים: מכה אביו ואמו. אנציקלופדיה מקראית כרך ד' ע"מ 951-952

דייקן פלטיאל: עונשי חינוך. הפרקליט כרך י' תשיד ע"מ 3-7

אלימות במשפחה במשפט האזרחי והפלילי אריה ליכט עו"ד ואיריס מרקוס עו"ד. אוצר המשפט

"דעת תבונות", רבי משה חיים לוצאטו

מאמרים:

מקייס רבקה, "עשר שנים לחקיקת החוק למניעת אלימות במשפחה", הלשכה 58 (תשס"א) עמ' 8-10.

משפט עברי

מקרא:

שמות פרק כ' 11

שמות, כ"א, 15.

ויקרא כ', 9.

ויקרא כה', 17.

זכריה יא' 7.

משלי י"ג, 24.

משלי י"ז, 10.

פסיקה

הרמב"ם, הל' חובל ומזיק ה, א.

הרמב"ם, הלכות חובל ומזיק, פרק ד' הלכה טו.

הלכות חובל ומזיק, פרק ד' הלכה טז.

רמב"ם, הלכות רוצח ושמירת הנפש, ד', ט'א.

רמב"ם הלכות חובל ומזיק פי"ד הלכה יט; שולחן ערוך, הלכות חובל ומזיק סימן תכ"ד.

הלכות אישות פרק טו, הלכה יז-כ.

פרק ד חובל ומזיק הלכה יח

בבא קמא, כז ע"ב.

פרשנות של הרא"ש, בבא קמא, כז ע"ב.

ה"כתב סופר" על התורה.

מסכת סוטה מ"ז, ע"א.

שולחן ערוך אבן העזר קנד ג' הגה.

כתובות רפ"ו.

טור אבן העזר סימן פ"ג ד"ה

ספרים

'אוצר המשפט', מפתח בבליוגרפי למשפט העברי, מאת נחום רקובר

'חושך שבטו שונא בנו?' הכאת ילדים: בין הלכה להלכה למעשה, לדרכה של מדיניות חינוכית-הלכתית. הרב נריה גוטל.

'עלון שבות בוגרים', ח' תשנ"ו, עמ' 67-74.

מאמרים

הרב הגאון מרדכי אליהו "אלימות במשפחה ומשמעותה הכספית", שערי צדק (קובץ מאמרים בדיני ממונות) עמ' 39-48 שנת תשס"א.

הרב נחמיה זלמן גולדברג "איסור הכאה וחובת תשלום", שערי צדק (קובץ מאמרים בדיני ממונות) עמ' 57-63, שנת תשס"א

ענישה גופנית של ילדים בידי הוריהם על פי המשפט העברי- גישות מסורתיות וזרמים מודרניים, מאת בנימין שמואלי, פלילים י' 365, תשס"ב- 2001.

אתרי אינטרנט: רב מילון, המילון השלם עברי- עברי אינדקס- אינטרנט מאמר "האם היהדות דוגלת בהכאת ילדים?", מאת אורי פז. פורסם באתר: www.aish.co.il הנספחים נלקחו מהאתר: www.walla.co.il